

Sanna Lipkin & Jenni Sahramaa

Katsaus tekstiiliarkeologiaan Suomessa

Muinaistutkijan tekstiiliarkeologian teemanumeroa on ollut ilo toimittaa. Vaikka tässä numerossa on vain pieni katsaus siihen, mitä kaikkea tekstiiliarkeologian saralla on tällä hetkellä meneillään, artikkelit osoittavat kuinka monipuolista tekstiiliarkeologinen tutkimus on. Tekstiiliarkeologian historiaa käsittelevässä artikkelissaan Sanna Lipkin kirjoittaa, että tekstiilitutkijat kirjoittavat monenlaisille yleisöille. Tekstiiliarkeologit kaipaavat hyvin yksityiskohtaisia selontekoja, muut arkeologit ja tietentekijät ovat pikemmin kiinnostuneita merkityksistä ja laajemmista kokonaisuuksista, ja laajempi muu yleisö etsii innostuksen lähteitä omille harrastuksilleen tai tiedonnälälleen.

Tässä numerossa on tarjolla laaja kattaus tekstiilien ja pukeutumisen tutkimusta eri näkökulmista. Hanna Puolakka tarkastelee Keminmaan Valmarinniemen ja Kuolan niemimaan Kuzomen kalmiston 1000–1400-luvuille ajoittuvia lautanauhalöytöjä, spiraalikoristeita ja renkaita, sekä näiden merkitystä osana Pohjoisesta Fennoskandiasta Baltiaan ulottuvaa kulttuurien verkostoa. Nauhat ovat pääosassa myös Jenni Sahramaan, Krista Wrightin, Maikki Kariston ja Mervi Pasasen Liedon Ristinpellon hautalöytöjä esittelevässä artikkelissa. Siinä missä muut artikkelit käsittelevät Suomesta löytyneitä tekstiileitä, Annika Larssonin aiheena on eräs viikinkiaikainen vanhan Uppsalan venehauta ja sen löydöt, etenkin silkkivaatteet, jotka ovat osoitus kaukaisista kauppasuhteista Rusin alueelle ja pitkälle itään silkkitietä pitkin.

Hautatutkimusta on tehnyt myös Erika Ruhl, joka analysoi sukien merkitystä hautavaatteina Oulun, Hailuodon ja Haukiputaan kirkkohautoista 1600–1800-luvuilta. Marika Anttila on taas tutkinut samanaikaisia oululaisia löytöjä Pikisaaren ja Isonkadun kaupunkiarkeologisista konteksteista ja mitä näiden rippeiden perusteella voidaan kertoa kaupunkilaisten pukeutumisesta. Päivi Maaranen puolestaan käsittelee artikkelissaan kokeilevaa arkeologiaa ja tekstiilitutkimukseen usein olennaisena osana kuuluvaa popularisointia ja yleisötyötä.

Suomessa tekstiiliarkeologien joukko on melko pieni, mutta alati kasvava. Yhteydet suomalaisten mutta niin myös kansainvälisten tekstiiliarkeologien kanssa ovat lähtökohtaisesti tiiviit ja kannustavat. Vaikka konferensseissa käydään ajoittain tiukkaakin tieteellistä keskustelua, keskusteluiden sävy on kunnioittava ja erilaisia näkemyksiä huomioiva. Tekstiiliarkeologien parissa on hyvä olla, mikä on paras lähtökohta menestyksellä tutkimukselle.

Korona-ajan syövereissä eurooppalaiset tekstiileitä tutkivat tietentekijät – arkeologit, konservaatit, historioitsijat, filologit, kansantieteilijät, antropologit, kemistit, biologit, jne. – eivät suinkaan lamaantuneet, vaan loivat koko Euroopan laajuisen yhteistyöverkoston. *Europe through Textiles: Network for an integrated and interdisciplinary Humanities* (EuroWeb) on luonut uutta tekstiileihin perustuvaa näkökulmaa eurooppalaisesta historiasta: tekstiilien massiivisesta tuotannosta, kaupasta, symbolisista merkityksistä, käytöstä ja uudelleen käytöstä (<https://euroweb.uw.edu.pl/>, COST Action CA 19131). Verkoston osallistujat tulevat 32 eri maasta ja he ovat järjestäneet lukuisia seminaareja, konferensseja, työpajoja sekä opiskelijoille ja nuorille tutkijoille suunnattuja koulutustapahtumia. Yksi verkoston päätuoksista on *Digital Atlas* (<https://atlas.euroweb.uw.edu.pl/>). Tämän Euroopan kattavan virtuaalisen kartan kautta pääsee helposti tutustumaan vaikkapa tietyn kohteen tutkimustuloksiin, sillä sille päivitetään jatkuvasti uusia arkeologisia ja historiallisia

tekstiileitä, työvälineistöä sekä kangassinettejä sekä linkit näitä käsitteleviin artikkeleihin, teoksiin ja raportteihin.

EuroWeb päättyy vuonna 2024, mutta yhteistyöverkosto on luotu, ja se on jo poikunut uusia hankkeita kuten arkeologisten ja museotekstiilien 3D-dokumentaatioon keskittyvän *TEXTaiLES Horizon*-konsortiohankkeen, jossa Oulun yliopisto on osallisena. Helsingin yliopistossa puolestaan johdetaan *Colour4CRAFTS*-konsortiohanketta, jossa arkeologisten tekstiililöytöjen värianalyysit ja historiallisten värjäysmenetelmien tutkimus ovat keskeisessä roolissa.

Historiallisesti arkeologisten tekstiilien tutkimukselle hyvin keskeiset muinaispuvut eivät myöskään ole jääneet pölyttymään, sillä Turun yliopiston tutkimukset Kaarinan Ravattulan Ristimäellä ovat osaltaan johtaneet uuteen innostukseen muinaispukeutumista kohtaan, ja Ravattulan pukuja valmistetaan nyt työväenopiston kursseilla Helsingissäkin. Toukokuussa 2024 Helsingin työväenopisto ja Kalevalaisten Naisten liitto järjestävät tutkijoita ja harrastajia yhteen tuovan *Sini-viitta viian eukko, muinaispukujen elävä perinne* -seminaarin

(<https://www.kalevalaistennaistenliitto.fi/event/seminaari-siniviitta-viian-eukko-muinaispukujen-elava-perinne/>).

En översikt av textilarkeologin i Finland

Det har varit ett nöje att översätta *Muinaistutkijas* textilarkeologiska temanummer. Trots att det här numret enbart är en liten inblick i vad som för tillfället sker inom textilarkeologin visar artiklarna hur mångfaldig textilarkeologisk forskning är. Sanna Lipkin berättar att textilforskare skriver för en varierande publik i hennes artikel, vilken granskar textilarkeologins historia. Textilarkeologerna vill ha mycket detaljerade rapporter medan övriga arkeologer och forskare är mer intresserade av innebörder och större helheter, och den större publiken söker i sin tur inspirationskällor till sina egna hobbyer eller törst på kunskap.

Det här numret bjuder på ett brett urval av forskning kring textiler och klädsel ur olika synvinklar. Hanna Puolakka granskar brickband, spiraldekorationer och ringar funna i gravfälten i Valmarinniemi i Keminmaa och Kuzomen på Kolahalvön, daterade till 1000–1400-talen, samt deras betydelse som del av det kulturella nätverket som sträcker sig från Norra Fennoskandien till det baltiska området. Band utgör även det huvudsakliga fokuset i Jenni Sahramaas, Krista Wrights, Maikki Karistos och Mervi Pasanens artikel som handlar om gravfynden från Ristinpelto, Lundo. I kontrast till de övriga artiklarna vilka rör textilfynd från Finland är Annika Larssons tema en viss vikingatida båtgrav från Gamla Uppsala och dess fynd, särskilt sidenkläder, vilka är ett tecken på avlägsna handelskontakter i det rysiska området och långt österut längs med sidenvägen.

Gravforskning har gjorts även av Erika Ruhl som analyserar strumpors betydelse som svepningar i kyrkogravar från 1600–1800-talen i Uleåborg, Hailuoto (Karlö) och Haukipudas. Marika Anttila har i sin tur undersökt fynd från samma tid från Uleåborg: från Pikisaaris och Storgatans stadsarkeologiska kontexter samt vad vi kan utläsa om stadsbornas klädsel baserat på dessa lämningar. Päivi Maaranen tar i sin artikel upp experimentell arkeologi samt populariseringen och det publika arbetet vilka ofta utgör en väsentlig del av textilforskningen.

I Finland är gruppen av textilarkeologer rätt liten, men ständigt växande. Kontakterna mellan de finska textilarkeologerna, och även till de internationella kollegorna, är i grund och botten täta och sporrande. Trots att den vetenskapliga debatten på konferenserna stundtals är intensiv är diskussionens ton respektfull, och olika synpunkter uppmärksammas. Det är trevligt att vara bland textilarkeologer, vilket är den viktigaste utgångspunkten för framgångsrik forskning.

De europeiska forskarna som undersöker textiler – arkeologer, konservatorer, historiker, filologer, etnologer, antropologer, kemister, biologer osv. – tappade ingalunda sin handlingskraft i coronatidens avgrunder, utan de skapade ett samarbetsnätverk som sträcker sig över hela Europa. *Europe through Textiles: Network for an integrated and interdisciplinary Humanities* (EuroWeb) har

skapat ett nytt perspektiv på europeisk historia grundat i textil: den massiva produktionen, handeln, de symboliska innebörderna, användningen och återanvändningen av textil (https://euroweb.uw.edu.pl/, COST Action CA 19131). Medverkarna i nätverket härstammar från 32 olika länder och de har organiserat otaliga seminarier, konferenser, verkstäder samt till studerande och unga forskare riktade utbildningstillfällen. Digital Atlas (https://atlas.euroweb.uw.edu.pl/) är en av nätverkets huvudproduktioner. Med hjälp av den här virtuella kartan som täcker Europa är det enkelt att bekanta sig till exempel med forskningsresultaten för en särskild lokal eftersom kartan ständigt uppdateras med nya arkeologiska och historiska tyger, arbetsredskap och tygsigill samt länkar till artiklar, verk och rapporter som berör dessa ting.

EuroWeb upphör år 2024, men nätverket har skapats, och det har redan gett upphov till nya projekt såsom *TEXTaiLES Horizon*-konsortieprojektet, där Uleåborgs universitet medverkar, vilket fokuserar på 3D-dokumentering av arkeologiska och museala tyger. Från Helsingfors universitet igen leds *Colour4CRAFTS*-konsortieprojektet där färganalys av arkeologiska textilfynd och forskning om historiska färgningsmetoder har en central roll.

De för forskningen om arkeologiska textilier historiskt sett mycket centrala forndräkterna har inte de heller legat och samlat damm i och med att Åbo universitets undersökningar på Ristimäki, Ravattula i S:t Karins har lett till ett förnyat intresse av fornklädsel, och Ravattulas dräkter framställs numer på arbetarinstitutets kurser även i Helsingfors. I maj 2024 arrangerar Helsingfors finska arbetarinstitut och Kalevala Kvinnoförbundet seminariet *Siniviitta viian eukko, muinaispukujen elävä perinne* vilket för samman forskare och entusiaster (https://www.kalevalaistennaistenliitto.fi/event/seminaari-siniviitta-viian-eukko-muinaispukujen-elava-perinne/).